

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ МИСТЕЦТВ
КАФЕДРА ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ВИКОНАВСТВА

В. Дашкевич

**Увертюра з музики до кінофільму
«Шерлок Холмс і доктор Ватсон»**

Виконав:

магістрант 64-м групи

Полянчук Роман

Творчий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інструментального
виконавства

Калабська Віра Степанівна

Умань

ВПЦ «Візаві»

2019

В. Дашкевич. Увертюра з музики до кінофільму «Шерлок Холмс і доктор Ватсон» / Переклад Р. Полянчука; муз. ред. та упоряд. В. Калабська. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2019. – 42 с.

Розглянуто та рекомендовано до друку на засідання кафедри інструментального виконавства УДПУ імені Павла Тичини, протокол № 1 від 28 серпня 2019 року.

© Калабська В.С., Полянчук Р., 2019 р.
© кафедра інструментального виконавства
УДПУ імені Павла Тичини, 2019 р.

ЗМІСТ

В. Дашкевич. Увертюра з музики до кінофільму «Шерлок Холмс і доктор Ватсон»	4
Анотація твору	4
Партитура	14
Клавір	25
Додаток (оркестрові партії твору)	27
Флейта	27
Баян 1	28
Баян 2	29
Баян 3	31
Литаври	33
Балалайка прима	34
Балалайка секунда	35
Балалайка альт	36
Домра 1	37
Домра 2	38
Домра альт	39
Домра тенор	41
Контрабас	42

В. Дашкевич
Увертюра з музики до кінофільму «Шерлок Холмс»
Анотація твору
Відомості про композитора

Володимир Сергійович Дашкевич – російський композитор, теоретик. Заслужений діяч мистецтв Російської Федерації (2002). Лауреат Державної премії СРСР (1991). Член Спілки композиторів з 1965 р. Його перу належать 9 симфоній, 3 опери, 5 мюзиклів, 5 інструментальних концертів, музика до більш ніж 30 вистав та до біля 90 фільмів, твори камерної та вокальної музики.

Володимир Дашкевич народився 20 січня 1934 р. в Москві. Його батько, Сергій Леонідович Дашкевич (1896), по походженню був дворянином; після революції 1917 р., перейшов на сторону більшовиків. В 1938 р. був репресований, в 1954 р. звільнений. Мати, Анна Іллівна Дашкевич, народжена Шнеєрсон, народилась в 1906 р. в Суражі Чернігівської губернії в єврейській родині. Після арешту батька мати виховувала сина самотужки. Він обрав професію інженера-хіміка. В 50-х рр. В. Дашкевич вступив до Московського інституту хімічної технології, по закінченню отримав диплом.

Захоплення музикою почалося майже випадково, коли сусідка по комунальній квартирі попросила поставити в його кімнату своє піаніно. Згодом це захоплення привело майбутнього композитора на семінар

самодіяльних композиторів, який вів Микола Каретніков. Він був автором симфоній і балетів та писав музику до кінофільмів. Музичні смаки оберталися навколо додекафонії та композиторів-шестидесятників. М. Каретніков схвально поставився до перших опусів В. Дашкевича.

Великою подією в житті композитора стало його знайомство з єврейським музикантом, який став біженцем з фашистської Німеччини – Пилипом Мойсейовичем Гершковичем. На ті часи це була легендарна особа. В юності він навчався у Альбана Берга у Відні, захоплювався нововіденською школою, був парадоксальним філософом.

В 1962 р. В. Дашкевич вступив до Музично-педагогічного інституту імені Гнесіних у клас Арама Хачатуряна. Закінчив його з відзнакою. Перші великі твори – симфонія та ораторія «Фауст» приємно вразили П. Гершковича. Після отримання диплому Володимир Сергійович запропонували викладати в інституті курс аналізу музичних творів для студентів молодших курсів. Там він познайомився зі своєю майбутньою дружиною Ольгою Щиголевою.

Приблизно в той період В. Дашкевич отримав своє перше замовлення. Режисер студії «Союзмультифільм» Раса Страутмане запропонувала написати музику до мультфільму про медведика, що заблукав. Протягом 10-ти хвилинного мультфільму не звучало жодного слова і всі почуття повинна була передати музика. Партитуру він написав за тиждень, її виконав оркестр кінематографії під керуванням Г. Гамбурга.

Композитор почав співпрацю з театром Радянської Армії, написавши музику до багатьох вистав.

В 1971 р. В. Дашкевич здобув широке визнання завдяки фільму «Бумбараш», до якого він написав музику і пісні на слова Юлія Кіма. Крім музики композитор захоплювався грою в шахи. Він проводив паралелі між грою та написанням музики, коли приходилось вибирати з багатьох варіантів найбільш вдалий і працювати на межі ризику.

В 1973 році прозвучала його «казкова» тема до фільму «Крапля в морі», яка згодом стала заставкою до телепередачі «В гостях у казки».

Музичні критики відзначають Володимира Дашкевича як композитора – актора, який чудово справляється з ігровими, театральними та стилізаторськими завданнями. Ці якості, що проявились в його першому дебютному фільмі «Бумбараш», розвивалися і в подальшій роботі над фільмами. Їх можна налічити більше сотні, в тому числі такі знакові фільми, як «Шерлок Холмс і доктор Ватсон», «Собаче серце», «Зимова вишня», «Злодій».

Крім кіно-музики композитор працює в інших жанрах – вокальних, камерних, симфонічних. У співпраці з Оленою Камбуровою з'явилися вокальні цикли на вірші поетів Срібного віку: О. Блока, В. Маяковського, О. Маньдельштама, М. Цветаєвої, А. Ахматової.

В. Дашкевич завжди цікавився європейською культурою і міг яскраво передати британський характер. Майже всі фільми з «британськими» персонажами були озвучені саме ним. Навіть мультфільми за мотивами казок англійського дитячого письменника Дональда Біссета.

Аналіз твору

У 1978 р. В. Дашкевича запросив написати музику до свого кінофільму режисер Ігор Масленніков. У фільмі під назвою «Ярославна, королева Франції» знімався актор Василь Ліванов. У тому ж складі через рік усі троє зустрілися знову на зйомках фільму «Шерлок Холмс і доктор Ватсон». Головна тема увертюри народилася спонтанно, за одну хвилину, коли автор грав на роялі, а режисер йому в цей час подзвонив. Дашкевич зіграв перше, що йому прийшло в голову.

«Пригоди Шерлока Холмса і доктора Ватсона» це цикл кінофільмів, що знімався упродовж 1979-1986 рр. як екранізація творів Артура Конан Дойля. У його складі 5 фільмів.

Ось як згадував про мелодію увертюри сам автор: «В кінематографі і взагалі в російській музиці дуже багато мінорних тем, особливо сьогодні... А мажорну тему написати дуже важко, це в значній мірі показник твого рівня і класу. Хорошу мажорну музику в кіно, на мій погляд, писали тільки М. Дунаєвський і О. Гладков. В нашому житті, певне, невдач більше, ніж вдач, через те такі мажорні теми, як з Холмса, дійсно рідкість».

Для відтворення атмосфери ХІХ ст. потрібна музика, яка б виражала менталітет англійців та передавала б дух того часу. Для цього композитор використав прийом стилізації. В свою чергу режисер ставив завдання написати музику не так імперську, як в той же час – іронічну. Щоб досягти своєї мети, В. Дашкевич використовує прийом стилізації, коли в музиці відтворюються найбільш вагомі якості музично-історичної епохи, риси національної музичної культури через

елементи музичної мови: ладо-гармонічні, ритмічні, фактурні особливості, тембр, манеру виконання.

В даному випадку означені засоби виразності допомагають краще уявити героїв, їх менталітет, їх характери та ситуації, в яких вони перебували. Зокрема сприяє цьому і тембр. Оркестровка дуже яскрава, вміщає в собі цілий спектр емоцій від чарівного, кришталевого звучання – до потужного і важкого в нижньому регістрі.

Головна тема увертюри стилізована під гімн об'єднаного королівства (God save The Queen).

Початок твору – це демонстрація героїв, знайомство з їх побутом, обставинами того часу. Тема звучить піднесено, велично в той момент, коли герої з'являються в кадрі. Характер музики яскраво та іронічно передає англійську педантичну натуру, що превалює над усіма обставинами життя. Головна тема проходить тричі, чергуючись з іншими.

Для втілення свого задуму композитор обирає форму п'яти частинного рондо А В А С А.

Перша частина – рефрен «А» – це період повторної будови з розширенням 4+7.

Перший епізод «В» – період 4+4.

Повторення рефрену «А».

Другий епізод «С» – період 8+7.

Повторення рефрену «А₁» з варіаційними змінами.

Тональний план. Тема «А» – у фа-мажорі, тема «В» – в до-мажорі, тема «С» – в ре-мінорі.

Схема розвитку форми:

Тема «А»	Тема «В»	Тема «А»	зв'язка	Тема «С»	Тема «А ₁ »
4+7	4+4	4+7	4	8+7	4+7
F-dur	C-dur	F-dur		d-moll	F-dur

Тема рефрену «А» має форму періоду з двох речень повторної будови, в якому друге речення з розширенням на три такти. Період однотональний у фа – мажорі. Перше речення – 4 такти завершується каденцією на тоніці в мелодичному положенні терції. Початок мелодії – висхідний рух по звуках тонічного тризвуку з активним ямбічним нахилом, з подвійним пунктирним ритмом, що надає звучанню урочистості. Особливого неповторного відтінку набуває мелодія, досягнувши вершини та на сильній долі другого такту і роздробившись на групу з 4-х шістнадцятих, що конфігурацією нагадує групето. Далі мелодія ступінчасто поступово опускається донизу. Синкопований ритм на третій, четвертій долях другого та третього тактів порушує розмірену ходу ритмічного малюнку теми, сприяє її індивідуалізації. В кінці речення – зупинка на тоніці у верхніх голосах з літавровими тоніко-домінантовими перекличками в басах.

Друге речення, починаючись як перше, досягає ще вищої точки злету (стрибок в діапазоні децими), поступове спадання напруги раптом наче затинається завдяки повторенню двох однакових тактів і виливається в каденцію, цього разу повну досконалу. Перед каденцію композитор вживає гармонічні звороти з подвійною домінантою, що розв'язується у домінанту. Цей прийом просвітлює колорит, але разом з тим звучить досить напружено. В цілому характер музики урочистий,

піднесений, яскравий, самобутній завдяки тонким штрихам в мелодиці та ритмо-формулах, якими композитор збагачує розвиток теми рефрену.

Після рефрену звучить перший епізод – тема «В». Це квадратний період з двох речень по 4 такти. Змінюється тональність – з фа-мажору на до-мажор. Характер музики більш камерний, наспівний, мелодія розвивається спочатку поступенево у вузькому діапазоні кварта, але потім виходить на широкий простір, в другій фразі з'являються стрибки по звуках тонічного тризвуку до-мажору. Членування всередині речення – періодичність – фрази по 2 такти. Закінчення фраз – хореїчні, м'які. В гармонізації використані всього дві функції – тоніка та домінанта в автентичних зворотах. У фактурі басового голосу поряд з кварто-квінтовими ходами (такими, як в першому періоді литаврові переклички) звучать гамоподібні коротенькі поспівки – зв'язки в каденційних зворотах між домінантою та її розв'язанням в тоніку. Обидва речення першого епізоду ідентичні.

Знову повторюється тема рефрену майже в незмінному виді.

Другий епізод – тема «С» має форму періоду з двох речень – 8+7. Перед ним звучить чотири – тактовий перехідний фрагмент, що підготовлює тему «С». По характеру музики другий епізод у значній мірі контрастує попередньому матеріалу. Змінюється тональність – на ре-мінор, інтонаційний матеріал, фактура. Вступний фрагмент своїм завданням має переключити увагу слухача на зовсім інший характер музики другого епізоду. Він містить окремі інтонаційні звороти з майбутньої теми «С». Дві фрази вступного чотири – такту звучать як запитання, щоразу більш драматичні й напружені. Цьому сприяє

дисонуюча гармонія з використанням далеких до тоніки акордів – соль-бемоль–мажору та однойменного до нього фа-дієз–мінору в оточенні домінантового звуку в басу. Активний ямбічний початок з затактом шістнадцятою і пунктирним ритмом звучить наполегливо, гостро, але в кінці фрази ніби зависає на високій ноті, гармонізованій «чужими» далекими акордами (згадані вже соль-бемоль–мажор та фа-дієз–мінор) з досить крупною тривалістю – половинною. Це створює настрій очікування, зацікавлення майбутніми подіями, інтригуючої розв'язки. Супровід починається з висхідної кварта (D – t), що поєднує цю тему з попередніми, які також звучали з подібним акомпанементом. Надалі цей супровід продовжує підтримувати мелодію теми «С» протягом всього епізоду.

Характер другого епізоду, як було зазначено контрастує темам «А» та «В». Музика стає тривожною, схвильованою, похмурою, але разом з тим зберігає активність, сконцентрованість, вольове стремління, наполегливість і чіткість. Активність мелодії надає затактовий ямбічний початок – цього разу на висхідну сексту, а вольову спрямованість – вирівняний ритм восьмих. Тип розвитку мелодії – рух зі спротивом. Кожний мотив починається з V ступеня ладу і в процесі розгортання щоразу завойовує все більший діапазон: спочатку в межах септіми, потім – октави, далі – нони і, нарешті, – децими. Перший восьми такт звучить поступовим неухильним розгортанням від мотиву до мотиву, від фрази до фрази. Кожна фраза являє собою невеличку мелодичну хвилю в об'ємі двох тактів.

Структура першого речення – 2+2+2+2.

Фактором, який вольовим зусиллям стримує біг мелодії в ступає з нею у протиріччя є витриманий звук тоніки в нижньому регістрі. Особливо гостро звучить накладення на нього домінантової гармонії з великою септимою між I-м VII підвищеним ступенями (d – cis). Невгамовний рух восьмих у першому реченні переходить в більш спокійні та просвітлені інтонації другого речення.

Перехід плавний, згладжений. Тональність також плавно переходить з ре-мінору в фа-мажор.

Друге речення інтонаційно та по фактурі контрастує попередньому і служить перехідним до повторення матеріалу рефрену. Рівномірний рух восьмими тепер звучить в супроводі, а в мелодії – більш крупні тривалості – чверті та половинні. Ямбічні інтонації поступаються хореїчним з м'якими секундовими закінченнями фраз. Спорідненість з першим реченням виражається у тому, що збережено тип розвитку мелодії – рух зі спротивом, але все речення має вигляд висхідної хвилі і досягає кульмінації в кінці.

Структура другого речення: 2+2+1+2.

Гармонічне наповнення цього матеріалу підкреслює його об'єднувальну функцію між першим реченням та повторенням рефрену. Переважають автентичні звороти D–T у фа-мажорі. Завершення – на половинній автентичній каденції (рух мелодії по звуках D₇), тобто епізод розімкнутий. Проте на початку вживається тризвук «g–b–d», який в першій тональності (ре-мінор) є субдомінантою, а в другій тональності (фа-мажор) є тризвуком другого ступеня (II). Послідовність D – II – S – T дещо порушує функціональну логіку з точки зору кінцевої тональності фа-мажору, але якщо зважити,

що спочатку сприйняття музики ще відбувалося в руслі попередньої тональності – ре-мінор, то ця послідовність могла виглядати як сполучення побічних трізвуків: VII – s – VI – III у цій тональності, що є цілком виправданим. В другій половині речення остаточно утверджується тональність фа – мажор повним функціональним зворотом: T – II – D – D – T.

Завершується твір повторенням теми «А» - рефрену – з невеликими змінами в оркестровці та фактурі.

Таким чином, використовуючи музичні засоби виразності, композитору вдалося створити яскравий образ головних героїв фільму та їх величної епохи. Мелодії увертюри стали вельми популярними, за їх першими звуками у пам'яті одразу постають кадри з фільму, який так полюбився глядачам.

Увертюра з музики до к/ф «Шерлок Холмс і доктор Ватсон»

В. Дашкевич

1

Флейта *f*

Баян 1 *f*

Баян 2 *f*

Баян 3 *f*

Литаври

Бал-ка прима

Бал-ка секунда

Бал-ка альт

Домра 1 *f*

Домра 2 *f*

Домра альт *f*

Домра тенор *f*

Контрабас *f*